

Kulttuuriesineiden maastavienti

Yleistä

Kulttuuriesineiden maastaviennin rajoittamisesta annettu laki (933/2016), neuvoston asetus (EY) 116/2009 ja komission täytäntöönpanoasetus (EU) N:0 1081/2012 sisältävät säännökset kulttuuriesineiden maastavientiä koskevasta lupamenettelystä, luvatonta vientiä koskevista rangaistusseuraamuksista sekä Tullille säädetyistä valvontavelvollisuuksista.

Lakia (933/2016) sovelletaan Suomen kansalliseen historiaan ja merkkihenkilöihin liittyviin esineisiin niiden iästä, valmistusmaasta ja Suomessa oloajasta riippumatta, muinaismuistolaissa (295/1963) tarkoitettuihin esineisiin, jotka on löydetty maasta tai vedestä, tieteellisen tai muun erityisen syyn vuoksi arvokkaihin arkistoihin ja kokoelmiin sekä niiden osiin niiden iästä, alkuperämaasta ja Suomessa oloajasta riippumatta. Lisäksi laki soveltuu erikseen kulttuuriesineisiin, jotka on valmistettu Suomessa tai jotka ovat olleet Suomessa vähintään lain liitteessä säädetyin ajan. Lakia ei sovelleta esineisiin, jotka ovat esineen valmistajan, suunnittelijan tai muutoin luoneen luonnollisen henkilön hallinnassa.

Esineryhmät, joille on hankittava vientilupa, on lueteltu laissa yksityiskohtaisesti. Niitä ovat:

- Suomen kansalliseen historiaan ja merkkihenkilöihin liittyvät esineet niiden iästä, valmistusmaasta ja Suomessa oloajasta riippumatta.
- Muinaismuistolaissa (295/1963) tarkoitettujen esineiden, jotka on löydetty maasta tai vedestä.
- Tieteellisen tai muun erityisen syyn vuoksi arvokkaat arkistot ja kokoelmat sekä niiden osat niiden iästä, alkuperämaasta ja Suomessa oloajasta riippumatta.
- Yli 100 vuotta vanhat suomalaiset tai Suomessa vähintään 100 vuotta olleet taideteokset.
- Seuraavat yli 50 vuotta vanhat alkuperäiset taideteollisuuden, taidekäsityksen ja muotoilun tuotteet, jotka on valmistettu Suomessa tai jotka ovat olleet Suomessa vähintään 50 vuotta
  - uniikit esineet ja esineet joita on tehty rajoitettu määrä
  - kansallisesti merkittävät prototyypit.
- Seuraavat kirjalliset tuotteet, jotka ovat olleet Suomessa vähintään 50 vuotta
  - yli 50 vuotta vanhat käsikirjoitukset ja sävellyskäsikirjoitukset
  - ennen vuotta 1800 Suomessa tai Suomea varten painetut tai käsin kirjoitetut kirjat
  - ennen vuotta 1600 ulkomailla painetut tai käsin kirjoitetut kirjat
  - ennen vuotta 1800 Suomessa tai Suomea varten painetut kartat sekä ennen vuotta 1800 käsin piirretyt Suomea kuvaavat kartat.
- Seuraavat kulkuneuvot ja kuljetusvälineet
  - yli 75 vuotta vanhat suomalaiset kulkuneuvot ja kuljetusvälineet
  - yli 75 vuotta vanhat, vähintään 50 vuotta Suomessa olleet ulkomaiset kulkuneuvot ja kuljetusvälineet.
- Seuraavat rahat, kunniamerkit ja mitalit, jotka ovat olleet Suomessa vähintään 50 vuotta
  - keskiaikaiset, ennen vuotta 1560 Suomessa löydyt sekä muut Suomessa käytetyt keskiaikaiset metallirahat
  - ruotsalaiset ennen vuotta 1809 painetut setelit sekä Suomessa ennen vuotta 1809 painetut setelit
  - suomalaisille myönnetty keisarilliset ansio- ja palkintomitalit, ennen vuotta 1809 myönnetty ruotsalaiset ja ennen vuotta 1881 myönnetty venäläiset kunniamerkit sekä Mannerheim-ristit.
- Ennen vuotta 1860 Suomessa eri valokuvausmenetelmin tehdyt tallenteet tai niiden alkuperäiset negatiivit.
- Seuraavat yli 100 vuotta vanhat Suomessa valmistetut tai vähintään 100 vuotta Suomessa olleet esineet
  - rakennukset ja niiden osat sekä rakennuksiin kiinteänä sisustuksena kuuluvat esineet

- huonekalut ja valaisimet
- puvut ja tekstiilit
- korut, hopea- ja kultasepän tuotteet
- kellot ja ajannäyttäjät
- musiikki-instrumentit, leikkikalut ja pelit
- kirkollinen ja uskomuksiin liittyvä esineistö
- suomalainen kansatieteellinen esineistö
- tekniset laitteet, kuten työvälineet ja koneet, punnitus- ja mittavälineet ja valokuvausvälineet ja optiset laitteet sekä niiden prototyypit
- aseet ja varusteet sekä sotilaskäyttöön tarkoitettut koneet, laitteet ja varusteet
- muut lasi-, metalli-, keramiikka- ja puuesineet.

EU:n kulttuuriesineiden vientiä säätelevät asetukset

Suomen kansallinen lainsäädäntö kulttuuriesineiden maastaviennin rajoittamisesta on voimassa sekä kauttakuljetuksessa että viennissä. Tämän lisäksi viennissä noudatetaan Euroopan yhteisön asetuksia, jotka säätelevät kulttuuriesineiden vientiä alkuperästä tai vientitarkoituksesta riippumatta. Nämä asetukset ovat neuvoston asetus 116/2009 kulttuuriesineiden viennistä sekä komission täytäntöönpanoasetus 1081/2012 neuvoston asetuksen soveltamissäännöistä. Direktiiviin 93/7/EEC perustuva laki Euroopan talousalueen valtion alueelta laittomasti vietyjen kulttuuriesineiden palauttamisesta (1274/94) säätelee yhteistyötä kansallisen kulttuuriomaisuuden suojelemiseksi.

EU-lupaa edellyttävät esineryhmät ja niiden arvokynnykset on lueteltu neuvoston asetuksen liitteessä. EU-lupamenettelyä noudatetaan silloin, kun kulttuuriesineiden rahallinen arvo ylittää liitteessä mainitut rahalliset arvokynnykset. Kaikissa Euroopan yhteisön maissa on käytössä omakielinen mutta ulkoasultaan yhtenäinen kulttuuriesineiden vientilupalomake, joka tunnetaan kaikissa jäsenmaissa. Tätä lupalomaketta käytetään vain silloin, kun EU-asetuksen rahalliset arvot ylittyvät viennissä yhteisön ulkopuolelle. Muulloin noudatetaan kansallista lupamenettelyä.

EU-vientilupa tarvitaan

- Arkeologisille esineille niiden arvosta riippumatta
- Taiteellisiin, historiallisiin tai uskonnollisiin monumentteihin olennaisesti kuuluville osille, jotka on saatu niitä hajoittamalla ja jotka ovat yli 100 vuotta vanhoja niiden arvosta riippumatta
- Inkunaabeleille ja käsikirjoituksille mm. maantieteellisille kartoille ja musiikkisävellyksille niiden arvosta riippumatta
- Kaikenlaisille arkistoille, joihin kuuluu yli 50 vuotta vanhoja osia niiden rahallisesta arvosta riippumatta
- Maalauksille, joiden arvo on yli 150.000 euroa
- Piirustuksille, joiden arvo on yli 30.000 euroa
- Alkuperäiselle grafiikalle ym., jonka arvo on yli 15.000 euroa
- Kirjoille, joiden arvo on yli 50.000 euroa
- Painetuille kartoille, joiden arvo on yli 15.000 euroa
- Mosaiikeille, joiden arvo on yli 15.000 euroa
- Valokuville, filmeille ja niiden negatiiveille, joiden arvo on yli 15.000 euroa
- Eläin- ja kasvitieteellisille, mineralogisille sekä anatomisille kokoelmille sekä historiallisesti, paleontologisesti, etnografisesti ja numismaattisesti kiinnostaville kokoelmille, joiden arvo on yli 50.000 euroa
- Muille yli 100 vuotta vanhoille kulttuuriesineille, joiden arvo on yli 50.000 euroa

Lupaviranomaiset

Museovirasto on kulttuuriesineiden vientiasioissa neuvoo-antava ja ohjaava lupaviranomainen. Kulttuuriesineiden vientiä valvovana viranomaisena toimii Tulli. Kansallisgalleria toimii lupaviranomaisena taideteoksia koskevilla lupa-asioissa. Jos esine on tarkoitus viedä maasta muuton tai perinnön vuoksi ja lupahakemus koskee samanaikaisesti useita esineitä, lupaviranomaisena toimii Museovirasto.

EU-luvat käsittelee asiantuntemusalan mukaisesti Kansallisgalleria ja Museovirasto, joka pitää kirjaa koko maan vientiluvista.

UNESCON yleissopimukset

Kulttuuriesineiden liikkumista säätelee myös Suomen ratifioima Unescon yleissopimus kulttuuriomaisuuden luvattoman tuonnin, viennin ja omistusoikeuden siirron kieltämiseksi ja ehkäisemiseksi. Sopimuksen 7 artiklan b kohdan ii alakohdan määräykset toteutetaan Unidroit'n yleissopimuksen velvoitteiden mukaisesti. Näistä on tarkemmin säädetty lailla (877/99). Keskusviranomaisen laittomasti maastaviedyn kulttuuriesineen palauttamisasiassa on oikeusministeriö.

Suomi on ratifioinut Haagin yleissopimuksen kulttuuriomaisuuden suojelemiseksi aseellisen selkkauksen sattuessa. Lailla säädetään sopimusta koskevan pöytäkirjan eräiden määräysten hyväksymisestä ja pöytäkirjan soveltamisesta (1135/1994). Keskusviranomaisena takavarikoiduksi määrätyn kulttuuriesineen palauttamisasiassa toimii oikeusministeriö. Lain nojalla takavarikoidun esineen säilyttämisestä Suomessa ja esineen palauttamisesta huolehtii Museovirasto.

Tullimenettelyt

Kulttuuriesineiden maastavientiä valvoo Tulli. Maastaviennillä tarkoitetaan esineiden vientiä Suomen alueelta. Suomen kansallista kulttuuriesineiden maastavientilainsäädäntöä sovelletaan samalla tavalla sekä vientiin EU-maihin ja EU:n ulkopuolisiin maihin. EU-säädöksiä sovelletaan vientiin EU:n ulkopuolelle. Maastavientilainsäädäntöä sovelletaan sekä lopulliseen että tilapäiseen vientiin omistajasta riippumatta.

Maastavientilupaa ei tarvita, jos julkiseen kokoelmaan tai arkistoon kuuluva esine, evankelis-luterilaiselle kirkolle tai ortodoksiselle kirkkokunnalle taikka niiden seurakunnalle tai seurakuntayhtymälle kuuluva esine viedään tilapäisesti pois maasta. Lakia ei sovelleta esineisiin, jotka ovat esineen tekijän tai sen suunnitelleen tai muutoin luoneen luonnollisen henkilön hallinnassa. Myöskään esittävän taiteilijan tai ammatinharjoittajan instrumentille tai työvälineille ei tarvita maastavientilupaa, jos esineet palautetaan esiintymisen tai työsuorituksen jälkeen Suomeen.

Asiakkaan velvollisuudet

Kun maasta viedään vanhoja esineitä, on hyvissä ajoin selvitettävä, kuuluvatko esineet kulttuuriesineiden maastavientirajoitusten piiriin. Kulttuuriesineiden vientilupahakemusta ei voi lähettää sähköpostissa eikä faksina. Hakemuslomake on täytettävä koneella tai käsin tekstaamalla. Lomake ei saa sisältää raaputtamalla, päällekirjoittamalla tai muulla tavalla tehtyjä muutoksia. Hakemuslomakkeen toinen kappale on varsinainen vientilupa, joka jää hakijalle ja kolmas kappale luovutetaan Tullille, kun esine viedään maasta.

Kansallinen kulttuuriesineiden vientilupahakemus täytetään Suomi-Kulttuuriesineet -lomakkeelle. EU-lupamenettelyä varten on erityinen EU-Kulttuuriesineet -lomake, jonka ulkonäkö ja täytettävät kohdat on säädetty kaikissa yhteisön maissa yhdenmukaisiksi. Lupaviranomaiset neuvovat lomakkeiden täyttöä koskeissa kysymyksissä.

Lupahakemukseen on liitettävä kolme valokuvaa esineestä tai yksityiskohtainen kulttuuriesineiden luettelo. Hakijalle annettavaan vientiluvan kappaleisiin liittyy leimattu ja vientilupanumerolla varustettu valokuva tai luettelo esineen/esineiden tunnistamisen varmistamiseksi. Vientilupaa haettaessa kulttuuriesinettä ei esitetä lupaviranomaiselle, joka tekee päätöksen hakemuksen tietojen ja valokuvan perusteella. Lupaviranomaisella on kuitenkin mahdollisuus tutkia esinettä tarkemmin tai valokuvata se niin halutessaan.

Jos esine viedään Suomesta määräajaksi ja lupaviranomainen määrää sen palautettavaksi määräaikaan, on esineen omistajan ilmoitettava luvan myöntäneelle viranomaiselle esineen palauttamisesta Suomeen.

Jos esine viedään EU:n ulkopuolelle, on hakijan arvioitava, ylittääkö viennin kohteena olevan esineen rahallinen arvo EU-lupamenettelyä edellyttävän arvokynnyksen. On huomattava, että viennissä yhteisön ulkopuolelle tiettyjen esineryhmien - arkeologiset esineet, osiin hajotetut monumentit, inkunaabelit ja käsikirjoitukset, arkistot - osalta sovelletaan aina EU-lupamenettelyä esineen arvosta riippumatta.

Vientiluvasta päätettäessä otetaan huomioon monenlaisia seikkoja. Esine voi olla harvinainen tai harvinaistumassa, erityisen edustava kansallisen kulttuuriperinnön kannalta tai liittyä oleellisesti arvokkaaseen kulttuuriympäristöön, merkittäviin kansallisen historian henkilöihin tai tapahtumiin. Päätökseen voivat vaikuttaa myös taiteelliset, tieteelliset tai historialliset näkökohdat tai muut erityiset syyt, joiden vuoksi maastavientiin ei voida myöntää lupaa.

Lupa raukeaa, jos esinettä ei ole viety maasta vuoden kuluessa luvan myöntämisestä.

Tullin tehtävät

Tullin tehtävänä on valvoa, että asiakkaalla on voimassaoleva joko kansallinen tai EU-vientilupa kulttuuriesineen maastavientiin. Tullin tulee tarkastaa, että kulttuuriesine on sama, jolle lupa on myönnetty. Tulli voi velvoittaa esineen maastaviejän hakemaan esineelle lupaa, jos maastavienti sitä edellyttää tai jos on epäselvää edellyttääkö esineen vienti lupaa.

EU-vientilupa

EU-vientilupa on voimassa kaikissa yhteisön maissa. Kulttuuriesineen vientilupa esitetään vienti-ilmoituksen tueksi vientitullitoimipaikassa, joka varmistaa, että vienti-ilmoituksessa oleva selvitys vastaa vientiluvassa olevaa selvitystä ja että vienti-ilmoituksen kohdassa 44 on viittaus vientilupaan.

Vientitullitoimipaikka täyttää numeroilla 2 ja 3 varustettujen lupien kohdan 23 ja palauttaa tavaranhaltijan kappaleen (n:o 2) tavaranhaltijalle tai tämän edustajalle. Vientiluvan antaneen viranomaisen kappaleen (n:o 3) on seurattava tavaraa poistumistullitoimipaikalle, jossa Tulli leimaa lupakappaleen kohdan 26. Tämän jälkeen poistumistullitoimipaikka palauttaa kyseisen lupakappaleen luvan antaneelle viranomaiselle.

Kansallinen vientilupa

Vienneissä EU:n ulkopuolelle vientitullitoimipaikka tarkastaa luvan ja antaa sen kolmoskappaleen takaisin viejälle arkistoitavaksi kyseisen viennin muiden asiakirjojen kanssa. Tulli ei merkitse vientilupaa. EU:n sisäisissä siirroissa kansallisten kulttuuriesineiden luvan toinen ja kolmas kappale jäävät hakijalle.

Sovellettava lainsäädäntö

- Laki kulttuuriesineiden maastaviennin rajoittamisesta 933/2016
- Neuvoston asetus (EY) N:o 116/2009 kulttuuriesineiden viennistä
- Komission asetus (EU) N:o 1081/2012 kulttuuriesineiden viennistä annetun neuvoston asetuksen soveltamista koskevista säännöistä
- Laki Euroopan talousalueen valtion alueelta laittomasti vietyjen kulttuuriesineiden palauttamisesta 1276/1994
- Laki kulttuuriomaisuuden luvattoman tuonnin, viennin ja omistusoikeuden siirron kieltämiseksi ja ehkäisemiseksi tehdyn yleissopimuksen eräiden määräysten hyväksymisestä 875/1999
- Laki varastetuista tai laittomasti maastaviedyistä kulttuuriesineistä tehdyn Unidroit'n yleissopimuksen eräiden määräysten hyväksymisestä ja yleissopimuksen soveltamisesta 877/1999
- Laki kulttuuriomaisuuden suojelemista aseellisen selkkauksen sattuessa koskevan pöytäkirjan eräiden määräysten hyväksymisestä ja pöytäkirjan soveltamisesta 1135/1994
- Muinaismuistolaki 295/1963